

ФРАНЦИЯ

МИШЕЛ ТУРНИЕ

МАЛКА ПРОЗА

Tournier, Michel. Petites proses.

Paris. Gallimard. 1986. 245 p.

Веднага след последния си роман „Златната капка“ (1986) Мишел Турние публикува в поредицата „Фолио“ на издателство „Галимар“ малко томче с есета, трето след автобиографичното „Вятърът на светия застъпник“ (1977) и „Летежът на вампира“ (1981). Става дума за съвсем кратки прозаични късове, писани по различен повод, есеистични скици, вече публикувани във фотографските албуми на Турние, откъси от интервюта, разсъждения, оплодени от вдъхновението на момента, или добре премислени поеми в проза. Те са разпределени и свързани в следните теми-заглавия — Дом, Градове, Тела, Деца, Образи, Пейзажи, Картини, Смърт.

Сега във Франция Турние е един от най-разпитваните. Сигурно не само защото творчеството му е толкова популярно. Казват, че бил не само приятен, но и достъпен събеседник. Като мнозина съвременни френски писатели той се е отстранил от Париж — традиционната лаборатория за литература. Департаментът Ивлин, където се е поселил, е приютил и други големи на съвременното перо (Маргьорит Дюрас, Морис Бланшо). Мотивите на отстраняването обаче са различни. За Морис

Бланшо говорят, че се виждал само със своя иконом. Докато за Турние равнината Шевърюз, изглежда, е условие за по-добро общуване. Децата са най-честите му събеседници. За деца Турние е публикувал като че ли повече, отколкото за възрастни. Как да обясним неговото желание и творбите му за възрастни да бъдат достъпни за деца? Изглежда, за разлика от други Турние пише не защото е разочарован от възможностите на общуването и го замества с дискретността на писаното слово, а от нужда да общува с повече хора. Той го е казал в „Малка проза“: пишел, за да бъде четен; удоволствието да се твори продължавало в удоволствието да се предизвика сътворчеството на читателя. По друг повод, във връзка с удоволствието от славата, твърди, че то се състояло в това да бъдеш познат на повече хора, отколкото било възможно да познаваш лично („Образът на властта“). Струва ми се, че зад неговата сегашна известност прозира същото — повишената потребност за общуване.

„Малка проза“ не представя един нов Турние, освен може би само като възможност. И макар че тук той е по-лек за четене, читателите на неговите романи ще останат повече. Защото самата романна форма е апел към широката публика. В нея писателят се преобразува в образи, в които могат да се

Мишел Турние

настанят хиляди читатели, потенциално всеки. Художествената илюзия е наклонна да увлече в текста цялото човечество. Докато в „Малка проза“ Мишел Турние е конкретният, изложеният на лекотата на своето собствено „аз“. А това априори стеснява кръга на възможните читатели.

„Малка проза“ е лаборатория, в която особеният поглед на писателя дълбае в повече материи, отколкото сега-засега това е възможно в художествената област. Между другото тук откриваме текст, неуспял да влезе в „Златната капка“ — „Художникът и неговият модел“ (очевидна алюзия за Джойс). Други текстове разра-

Tournier petites proses

ботват на открития език на есето известни мотиви от романи-те на Турние или разкриват реалните импулси за поражда-нето на някои идеи. Така есе-то „Кротостта и гневът на еле-ментите“ ни кара да мислим, че удивлението от спелеолога Сифр, прекарал по цели седми-ци в пещерните дълбини, веро-ятно е подхранило идеята за спускането на Робинзон в пещерната пукнатина, представе-но така вълнуващо в „Петкан“. Не е ясно кое е първо и кое вто-ро — дали мотивът за фото-графа ламя, който се явява чес-то в есетата, или разказът „Са-ваните на Вероник“, фотографа-ката, унищожила физически своя модел. Само едно е оче-

видно — в разказа фотографии ламя Турние е обективиран, повдигнат в степената на сюжетната форма. В есетата той е по-личен, а в разказа по-безличен, отколкото е в действителност. Есето и разказът са два възможни езика, които еднакво неточно улавят динамиката на живота Турние.

Всяко творчество е среща на идеи и форми за изказ. Обикновено и в двете страни не се открива нищо ново. Нова е срещата, дължаща се на особено то авторово чувствуйване, реагиране и мислене. Те именно правят неузнаваеми старите идеи и форми за изказ.

В новата книга на Мишел Турние много идеи и форми могат да се отнесат към резервоара на традицията. Но дали непременно на идеята на Спиноза за интуицията като висша степен на познание трябва да отдадем импулса на Турние към проникновено разкритие в образ на просветваща в него истина? Като много съвременни писатели той тълкува отлично своето творчество. Ироничният автонекролог във финала на „Малка проза“ определя точно особеностите на неговия роман - под привидността на традиционната форма той носел невидими метафизични структури. Кога възниква тази нужда за самообяснение, за самовглеждане? Флобер, Джеймс, Пруст? Все едно — тя определя съвременната романистика. От една страна, съвременният роман клони към философия, пригодена за усвояване от широк кръг читатели. От друга, той е пропит с

литературна теория. У Турние откриваеме същата висока литературоведска култура, както у Маргьорит Юрсенар. Също както Хулио Кортасар преминава с лекота от фабулиране към анализ и от структурата на джаза към строежа на повествованието, след определената с едно хубаво „мимоходом“ особеност на музикалното повествование и на логиката на музикалните каденци Турние не се бави да се изкаже за убедителните крайни фрази у Флобер и неубедителните у Бетховен. Още по-силно впечатление прави енергичният преход от анализа на свързания и несвързания със средата фотографски образ, резултат на отварянето и затварянето на блендата, към отношението на Стендал и Зола към човешките образи и тяхната среда, една „поетика на блендата“, от която, струва ми се, би извякъл полза всеки историк на западноевропейския реализъм.

От неписателя писателят се различава по това, че забелязва и фиксира словесно повече връзки, че е по-засегнат от света и в по-висока степен зависим от сферата, която наричаме реалност. В есетата на Турние реалността е най-вече в изразителните образи, породени от неочакваната връзка. Така се открива проблем там, където не е прието да бъде съзиран. За Турние е значеща връзката между един съвременен модел за женска красота и трагедията на третия райх. Жената със странна фигура и лице, търсена от модните списания, е дъщеря на екзекутиран от Хит-

лер немски аристократ, нейният образ заговоря, става символ писателят попада във водовъртежа на неподозирани връзки и отношения.

Символ е най-подходящата гледна точка за обхващането на „Малка проза“. В единия край на отсечката от значения на този толкова обичан съвременен термин стои алегорията — есетата „Един ден, една жена“, „Тестът на дървото“ и „Урокът на сенките“ са алегии в духа на Бодлеровите „Малки поеми в проза“. На другия край на отсечката стои знакът. За Турние светът е ребус, който чака да бъде разчетен. Средновековна позиция и модерна, Бодлерова, порождаща поетично слово и премахваща границите на поезията, щом като особеното слово е инструмент на всяко проникване. С душа на семиотик заедно с мнозина други днес Турние размива разликата между проникване и проникновение. „Малка проза“ гъмжи от кратки формули, афоризми в етимологичния смисъл на думата, които не са по-малко точни поради това, че са поетични — например „мозъкът, този дух, станал плът“ или отново за мозъка, „този сиво-бял бог, затворен в светилището на черепа“. Подобни образи, толкова красиви, колкото и верни, могат да се открият и в прозата на Маргьорит Юрсенар.

Есетата от „Малка проза“ издават характерното и за романите на Турние напрежение между интереса към живота като практика, към естествените науки и техниката, между инте-

реса на съвременния човек на цивилизацията и другия интерес — към вечното, основното и метафизичното. Романите си Турние организира около митологични теми. Не може да се твърди, че репертоарът им е богат. В есетата митологичната наклонност на писателя е проявена по друг начин — във формата на постоянно порождащи се опозиции — „Котката и костенурката“, „Ключове и ключалки“, „Червеното и бялото“, правата и кривата линия („Барокът“), образни противопоставяния, зад които прозират други, метафизични. Мишел Турние действително е усвоил уроците на Клод Леви-Строс. В ребуса на света той е предварително ориентиран от посоките на една сигурна структура.

От друга страна, неговата реалност е поток от смислови отношения. Той не крие колко задължен е за това на Башлар. Бих добавил и Барт към тези, които са нагласили вероятно неговото светоусещане. Не в одушевяването („Духът на стълбата“) е силата на този начин на мислене, а в оживяването на този или онзи предмет в смисловата текстура на езика. Вярно е, че човешките образи, които се появяват тук-там в есетата, са някак чудовищни — като майстора на дискретната телефонна авантюра или като Даниел В., който не понася отражението на собственото си лице в огледало. Няма как — жрецът на смисловата авантюра също изглежда чудовищен, ламя, която се мята между противоположностите да поглъща

и да бъде поглъщана. Откритият смисъл е винаги агресивен. Питането за човека и човешкия свят е изложено на опасността да деформира обичайните човешки образи. В „Малка проза“ хуманизмът на Мишел Турние е проявен в скритото твърдение, че интересът и грижата за човека са по-ефикасни, когато не подминават нечовешкото и извънчовешкото в човека. Доброто изказване е винаги парадоксално. Както и доброто изкуство. На едно място Турние твърди, че то е изцяло зависимо от едно напрежение, от това, че винаги е пропито от реалност и същевременно винаги отдалечено от нея.

БОГДАН БОГДАНОВ